

جایگاه عقل نزد اخباریان و تفکیکیان؛ از عقل فطری تا قواعد فلسفی

اولین کتاب کافی شریف «عقل و جهل» است و هیچ‌یک از دو گروه اخباریان و مکتب تفکیک عقل فطری خدادادی را نفی نمی‌کنند؛ دعوای این دو بر سر قواعد فلسفی است، اخباریان با رد این قواعد به هیچ وجه آن را در فهم معارف دین نمی‌پذیرند، اما تفکیکیان قائل به نقد هستند.

اولین کتاب کافی شریف 171#& عقل و جهل؛ است و هیچ‌یک از دو گروه اخباریان و مکتب تفکیک عقل فطری خدادادی را نفی نمی‌کنند؛ دعوای این دو بر سر قواعد فلسفی است، اخباریان با رد این قواعد به هیچ وجه آن را در فهم معارف دین نمی‌پذیرند، اما تفکیکیان قائل به نقد هستند.

حجت‌الاسلام والمسلمین ابراهیم یعقوبیان، محقق و نویسنده، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، به بیان سخنانی درباره تفسیر مآثور قرآن کریم، امکان بروز تعارض میان تفسیر مآثور و تفسیر عقلی (تعارض بین دستاوردهای قطعی علوم تجربی یا قواعد محکم عقلی با نقل) و راه حل آن و تبیین تفاوت میان رویکرد اخباریون و مکتب تفکیک به حدیث و روایات تفسیری پرداخت.

نویسنده کتاب 171#&؛ سهوالنبی؛ در بخشی از سخنان خود با بیان این که به زعم وی دایره روایات تفسیری بسیار گسترده‌تر از آن چیزی است که برخی مطرح کرده‌اند، اظهار کرد: ورود در تفسیر مآثور بدان معناست که ما با این تفسیر می‌خواهیم ارتباط پیغمبر(ص) و عترت(ع) با قرآن را تبیین کنیم؛ سنت مفسر قرآن کریم است و تفسیر مآثور در حقیقت ارتباط تنگاتنگ پیغمبر(ص) و عترت طاهرين(ع) با قرآن را تبیین می‌کند و این نکته مهمی است که معمولاً مورد غفلت قرار می‌گیرد.

وی در بخشی از سخنان خود در پاسخ به این سؤال که چه تفاوتی میان رویکرد اخباریان و مکتب تفکیک نسبت به نقل وجود دارد؟ گفت: تفکیکیان با فلسفه و عرفان مخالفتی ندارند، بلکه قائل به این هستند که با فلسفه و عرفان نباید به صورت گزینشی برخورد کرد؛ بدان معنا که ما باید آن مقدار نقاد باشیم که قواعد فلسفه و عرفان را که مطابق معارف اهل بیت(ع) است، گرفته و آن را در خدمت فهم قرآن نیز قرار دهیم، اما اگر در مواردی با این معارف حقه در تعارض بود، آنها را کنار می‌گذاریم.

به طور خلاصه می‌توان تفاوت اخباریون با مکتب تفکیک را این‌گونه بیان کرد که اخباریون به تعبیری به صورت 171#&؛ موجب کلبه؛ قواعد فلسفی و عرفانی را کنار می‌زنند و حتی قواعد منطق را قبول ندارند؛ اما تفکیکیان این‌گونه نیستند که این قواعد را به طور کلی قبول نداشته باشند؛ بلکه قائل به نقد هستند

این مدرس حوزه علمیه تصریح کرد: مکتب تفکیک به معنای تعطیل کردن عقل و فلسفه و عرفان نیست، بلکه معتقد به نقد بوده و بر آن است که ما باید در حوزه قواعد فلسفه و عرفان ناقد باشیم و آن میزانی را که واقعاً با معارف اهل بیت(ع) سازگاری دارد، گرفته و آن را در خدمت فهم قرآن قرار می‌دهیم.

وی ادامه داد: در حالی که اخباریان معتدل مانند ملازمین استرآبادی (رئیس اخباریون)، معتقدند که اساساً قواعد عقلی هیچ سختی با معارف قرآن و عترت ندارد. البته ذکر این توضیح لازم است که اخباریان عقل را غیر از قواعد فلسفی می‌دانند و اگر نگاهی به 171#&؛ الفوائد المدنية؛ ملازمین استرآبادی و یا 171#&؛ الحقائق الناظره؛ سید بحرانی و یا بقیه آثار اخباری بیفکنیم، متوجه می‌شویم که اینان نیز عقل را تعطیل نمی‌دانند و اتفاقاً به شدت هم معتقد به عقل هستند.

یعقوبیان در تشریح این مطلب عنوان کرد: اولین کتاب کافی شریف کتاب 171#&؛ عقل و جهل؛ است و از همین روی نمی‌توان پذیرفت که آنها عقل را تعطیل بدانند. اخباری‌ها با فلسفه و عرفان مشکل دارند و معتقدند قواعدی که فلسفه و عرفان بر اساس آنها، انسان و جهان را تفسیر می‌کند، قواعد مسلمی نیستند و چون پایه‌های آن قواعد را متزلزل و غیر قابل قبول می‌دانند، برآند که آن قواعد را نباید به حوزه فهم دین راه داد.

وی افزود: از همین روی اخباریان معتقدند که قواعد فلسفه و عرفان از اساس هیچ سختی با معارف قرآن و عترت ندارند؛ بنابراین آنها نه عقل، بلکه قواعد فلسفی و عرفانی را نفی می‌کنند، ولی تفکیکیان به صورت مطلق (مانند اخباریان) قائل به نفی همه قواعد فلسفی و عرفانی نیستند و در مقام نقد، معتقدند که ما باید نقادانه با قواعد فلسفه و عرفان برخورد کنیم و آن مقداری را که واقعاً صحیح تشخیص دادیم، آنها را در خدمت فهم دین قرار دهیم.

این محقق و پژوهشگر خاطرنشان کرد: البته نظرگاه مذکور در حوزه اخباریان، متعلق به عمده اخباریان معتدل است، و گرنه کسانی نیز هستند که سخنان بسیار افراطی و خطرناکی زده و حتی گفته‌اند که تنها و تنها هر آنچه که در همین کتب اربعه ماست، حق است و خارج از آن، هیچ چیز دیگری را نباید پذیرفت.

نویسنده کتاب «لوامعالبیان؛ اضافه کرد: به طور خلاصه می‌توان تفاوت اخباریان با مکتب تفکیک را این‌گونه بیان کرد که اخباریان به تعبیری به صورت «موجبه کلیه؛ قواعد فلسفی و عرفانی را کنار می‌زنند و حتی قواعد منطق را قبول ندارند، اما تفکیکیان این‌گونه نیستند که این قواعد را به طور کلی قبول نداشته باشند.

وی تصریح کرد: البته باید دیگر بار تأکید کرد که هیچ‌کدام از این دو طایفه عقل فطری خدادادی را که یکی از دو قطب هدایت بشر است، نفی نمی‌کنند و با آن دعوایی ندارند؛ همچنان‌که صریح روایت کافی شریف است که در کنار حجت ظاهری (انبیاء)، عقل به عنوان حجت باطنی انسان را به سوی خداوند هدایت می‌کند.

نویسنده کتاب «سهوالنبی؛ اضافه کرد: دعوی هر دو طایفه اخباریان و تفکیکیان بر سر قواعد فلسفی است، با این تفاوت که آنان به صورت «موجبه کلیه؛ آن قواعد را رد می‌کنند و به هیچ وجه قواعد فلسفی و عرفانی را در فهم معارف دین نمی‌پذیرند، اما تفکیکیان قائل به نقد هستند.